

BADANIA ZAKŁADU ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO NAD ROZWOJEM TURYSTYKI LETNIEJ W GÓRACH

Stanisław Wawrzyniak

Instytut Turystyki, Oddział we Wrocławiu

Ponad 40% ruchu turystycznego w warunkach polskich skupia się na terenach górskich. O ile w 1960 r. ruch ten nie przekraczał 80 mln tak zw. osobodni, to w 1970 r. osiągnął już ok. 240 mln, w tym na obszarach górskich ponad 100 mln. Według prognoz Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki na obszarach górskich ruch turystyczny ma osiągnąć w 1980 r. ok. 260 mln osobodni.

W sezonie letnim na terenach górskich czynnych jest ok. 300 tys. miejsc noclegowych dla turystów, a warto wiedzieć, że turystyczna baza noclegowa, średnio biorąc, jest dwukrotnie intensywniej wykorzystywana na obszarach górskich w porównaniu z innymi obszarami (oczywiście dotyczy to okresu całego roku).

Liczby te wskazują jak wielkie znaczenie dla turystyki mają obszary górskie. Jednocześnie w sposób jednoznaczny uwidaczniają fakt, iż — turystyka stanowi w gospodarce górskiej równorzędną dziedzinę gospodarczą, obok rolnictwa i leśnictwa. Sądzić można, że zjawisko to, w różnym natężeniu, występuje na obszarach górskich także w innych krajach europejskich.

Specyficzne walory krajobrazowe i klimatyczne obszarów górskich stwarzały i stwarzają szczególny magnes dla ruchu turystycznego. Toteż turystyka na obszarach górskich ma swoją bogatą historię. W 1973 r. będzie obchodzone stulecie turystyki polskiej, której umowny początek związany jest z datą powstania Galicyjskiego Towarzystwa Tatrzańskie-go, a więc z górami. Nic więc dziwnego, że również najwcześniejsze prace badawcze dotyczące turystyki obejmowały przeważnie tereny górskie. Liczne są zwłaszcza prace z tej dziedziny prof. S. Leszczyckiego i kierowanego przez niego, w latach trzydziestych, Studium Geografii Turyzmu na Uniwersytecie Jagiellońskim. Również współcześnie problematyka turystyczna na obszarach górskich znajduje nieporównanie większą liczbę autorów, niż ta sama problematyka na innych obszarach.

W badaniach prowadzonych przez Zakład Zagospodarowania Turystycznego (przekształconego obecnie w Oddział Instytutu Turystyki) na

pierwszym miejscu należy wymienić Kierunkowy Plan Zagospodarowania Turystycznego Polski. Opracowanie to bowiem stanowi niejako twórcze podsumowanie dorobku planistycznego w ujęciu wielkoprzestrzennym. Zadaniem wspomnianego planu jest:

1) ustalenie dla poszczególnych typów obszarów (a więc także obszarów górskich), miejscowości i szlaków o funkcjach turystycznych oraz podstawowych zasad ich zagospodarowania turystycznego,

2) stworzenie podstaw do zahamowania postępującego procesu zmniejszania się obszarów i obiektów stanowiących turystyczne walory wypoczynkowe, krajoznawcze i specjalistyczne, a tym samym do zachowania tych walorów na przyszłość, jak też określenie możliwości odtworzenia i tworzenia nowych walorów.

Dla rozwiązania powyższych zadań plan kierunkowy¹:

— wyznacza obszary, które ze względu na walory środowiska geograficznego powinny zostać zagospodarowane jako rejony wypoczynkowe. Dla każdego rejonu plan określa stosunek funkcji turystycznych do innych funkcji gospodarczo-przestrzennych, ustala optymalną pojemność turystyczną, wyznacza ważniejsze miejscowości turystyczne i główne ośrodki rozrządowo-zaopatrzeniowe,

— ustala najcenniejsze w skali kraju walory krajoznawcze środowiska przyrodniczego, dóbr kultury, historii najnowszej i współczesnych osiągnięć kulturalnych, technicznych i gospodarczych, a na tej podstawie wyznacza obszary i miejscowości, które powinny zostać zagospodarowane jako tereny i ośrodki turystyki krajoznawczej. Dla każdego z tych terenów i ośrodków plan ustala wielkość i charakter potrzeb w zakresie urządzeń obsługowych,

— wyznacza ciekі wodne i akweny, obszary wędrówek pieszych i narciarskich, obszary o walorach taternickich i speleologicznych, które powinny zostać przystosowane dla potrzeb wędrówek turystycznych i turystyki specjalistycznej oraz ustala ich funkcje, pojemność i zasady zagospodarowania.

— określa strefy koncentracji wypoczynku świątecznego mieszkańców większych miast i aglomeracji miejskich,

— wyznacza linie kolejowe, drogi kołowe oraz porty lotnicze i morskie o szczególnym znaczeniu dla ruchu turystycznego.

Celem planu kierunkowego jest uzyskanie materiałów informacyjnych, stanowiących niezbędne i podstawowe dane wyjściowe do:

¹ Według opracowania pt. Plan Kierunkowy Zagospodarowania Turystycznego Polski — założenia i podstawowe ustalenia planu. GKKFiT Zakład Zagospodarowania Turystycznego — Wrocław 1971 r. Generalny projektant — O. Rogalewski. Zespół Redakcyjny: S. Wawrzyński (kierownik), B. Gajdzik, K. Józefczyk, T. Piela, E. Bagiński, J. Bohdanowicz, J. Bukowski, L. Dobrucki, K. Klimaszewski, J. Mikułowski, W. Nawara, U. Niewiarowska, R. Gudelis, S. Regiel, B. Skubińska, M. Sznajderska, Z. Werner, B. Węgiełek, J. Wyrzykowski, M. Wysocka.

— opracowania perspektywicznych i wieloletnich planów rozwoju ruchu turystycznego i zagospodarowania turystycznego,

— ujmowania problematyki turystycznej w kierunkowych, perspektywicznych i wieloletnich planach zagospodarowania przestrzennego kraju, w planach regionalnych oraz w planach urbanistycznych,

— uwzględniania potrzeb turystyki w planach i prognozach rozwoju poszczególnych działów i gałęzi gospodarki narodowej, w szczególności zaś leśnictwa, gospodarki wodnej, komunikacji i gospodarki komunalnej.

Na terenach górskich plan wyznacza 29 obszarów o funkcjach wypoczynkowych obejmujących łącznie 14 860 km². Obszary te podzielone są na trzy kategorie.

Do I kategorii zaliczono obszary o najcenniejszych walorach wypoczynkowych. Ze względu na podstawowe znaczenie tych obszarów dla zaspokojenia potrzeb wypoczynkowych i odnowy sił współczesnego społeczeństwa i przyszłych pokoleń cała gospodarka przestrzenna musi być na tych obszarach podporządkowana potrzebom turystyki.

Do II kategorii zaliczono obszary, na których walory nie są tak wybitne jak na obszarach I kategorii, ale których utrzymanie i w miarę możliwości wzbogacenie jest konieczne, jeśli możliwości wypoczynku urlopowego mają być zapewnione całemu społeczeństwu. Pojemność obszarów I kategorii nie jest bowiem wystarczająca dla zaspokojenia wszystkich potrzeb. Na obszarach tych nie będzie mogła być lokalizowana ani rozwijana żadna działalność gospodarcza, która kolidowałaby z ich funkcjami turystycznymi. Turystyka na tych obszarach musi być traktowana jako funkcja równorzędna z innymi funkcjami gospodarczymi.

Do III kategorii zaliczono obszary o znacznie już skromniejszych walorach wypoczynkowych. Plan zakłada, że na obszarach tych turystyka będzie się rozwijać w miarę możliwości wyznaczonych przez rozwój innych funkcji gospodarczych.

Należy zwrócić uwagę, że na terenach górskich większość obszarów zaliczona jest do I i II kategorii:

I kategoria — 10 obszarów o pow. 6 940 km²

II „ — 14 „ „ 5 420 km²

Dla każdego obszaru została określona pojemność turystyczna, bowiem walory turystyczne muszą być również chronione przed nadmiernym zainwestowaniem i ruchem turystycznym. Pojemność turystyczna określa ilość turystów, którzy mogą jednocześnie przebywać na danym obszarze, w możliwie optymalnych warunkach, nie powodując negatywnych skutków w środowisku przyrodniczym,

Jednorazowa pojemność obszarów wypoczynkowych na terenach górskich wynosi w lecie ok. 1400 tys. osób.

Praktycznie całość terenów górskich to obszary o wybitnych, przyrodniczych walorach krajoznawczych. Według omawianego planu ok. 40% ogólnej powierzchni z walorami krajoznawczymi, to obszary górskie.

Także niektóre specjalistyczne formy turystyki związane są nieodłącznie z terenami górskimi, co również znalazło swój wyraz w przedmiotowym planie.

Z założeń i ustaleń tego planu wynika, iż prawidłowo rozwiązywane zagadnienia zagospodarowania turystycznego powinny stać się ważnym sojusznikiem w ochronie środowiska przyrodniczego terenów górskich. Jednocześnie warto podkreślić, chociaż to fakt oczywisty, że właściwie rozwiązywane funkcje turystyczne nie tylko nie kolidują, ale stanowią ważne uzupełnienie gospodarki rolnej i leśnej, przyczyniając się do podnoszenia poziomu gospodarczego na terenach górskich.

Z prac zaawansowanych można wymienić badania związane ze zmianami jakie zachodzą w zagospodarowaniu turystycznym na obszarach górskich. Już dziś na podstawie zebranych materiałów można stwierdzić, że zdolność recepcyjna obszarów górskich (ilość turystycznych miejsc noclegowych) wzrosła w okresie ostatniego dziesięciolecia (1961-1970) ok. 130%, przy czym wzrost ten był szczególnie wysoki na obszarach górskich woj. rzeszowskiego (blisko 230%) i krakowskiego (114%), podczas gdy w Sudetach wyniósł tylko 18%. W badaniach tych ustalone zostaną związki jakie zachodzą pomiędzy walorami turystycznymi, istniejącym zagospodarowaniem, dostępnością, i in. czynnikami, a tempem rozwoju poszczególnych typów miejscowości turystycznych. Zbadane zostaną też zaistniałe dysproporcje przestrzenne i strukturalne oraz przyczyny ich powstania.

Z podjętych i, jak się wydaje, ważnych badań, należy wymienić prace dotyczące walorów turystycznych. Są to:

— badania zmian jakie zaszły w walorach turystycznych, zwłaszcza przyrodniczych, w okresie ostatniego dwudziestolecia na wybranych terenach. Idzie tu zwłaszcza o stwierdzenie jakie cechy i elementy środowiska przyrodniczego uległy degradacji lub zmniejszeniu, w jakich rozmiarach i z jakich powodów. Badane też będą istniejące dla tych obszarów plany rozwoju społeczno-gospodarczego i plany przestrzenne pod kątem środków jakie są w tych planach zastosowane dla zabezpieczenia walorów turystycznych i rozwoju funkcji turystycznych,

— badania nad chłonnością i pojemnością turystyczną poszczególnych typów środowiska przyrodniczego. Ustalenia planu kierunkowego w tym zakresie mają charakter orientacyjny. Prowadzone badania mają na celu ustalenie wskaźników optymalnej i maksymalnej chłonności różnych typów środowiska przyrodniczego, stanowiących walor turystyczny, w odniesieniu do różnych sposobów użytkowania turystycznego i różnych form przystosowania dla potrzeb turystyki,

Dąży się tu do wykrycia wielkości progowych chłonności turystycznej, których przekroczenie powoduje degradację środowiska, a w dalszej fazie do przeanalizowania możliwości przesunięcia tych wielkości progowych przez odpowiednie przystosowanie środowiska dla potrzeb turystyki.

ki. W ramach tego opracowania prowadzone są też badania nad skutkami turystycznego użytkowania poszczególnych typów środowiska przyrodniczego.

Zaawansowane zostały również badania dotyczące dostępności komunikacyjnej obszarów i miejscowości turystycznych na terenach górskich. Wyniki tych prac pozwalają stwierdzić w jakim stopniu (wyróżnia się tu 5 klas dostępności) poszczególne obszary i miejscowości powiązane są z ogólnokrajową siecią komunikacyjną oraz w jakim zasięgu pozostają w stosunku do głównych skupisk ludności miejskiej w Polsce.

Poruszone tu problemy nie wyczerpują listy prac wykonanych i będących w opracowaniu w Instytucie Turystyki, a dotyczących rozwoju turystyki na obszarach górskich. Tym bardziej nie wyczerpano tu problemów, które powinny być zbadane. Można żywić nadzieję, że w dyskusji zostaną wskazane niektóre, ważniejsze problemy, wymagające pilnego opracowania, a pozostające zwłaszcza na styku zagadnień turystyki, problemów rolnictwa, leśnictwa, ochrony środowiska i innych, stanowiących przedmiot zainteresowania uczestników sympozjum.

STRESZCZENIE

Plan Kierunkowy Zagospodarowania Turystycznego Polski* ustalający dla poszczególnych typów obszarów, miejscowości i szlaków ich funkcje turystyczne oraz ogólne zasady zagospodarowania turystycznego — pozwolił m.in. na ukierunkowanie prac badawczych dotyczących rozwoju turystyki na obszarach górskich. W pracach tych wyraźnie wyodrębniono problematykę odnoszącą się do letniej turystyki urlopowej, przy czym podstawowe problemy dotyczą:

- walorów turystycznych,
- pojemności turystycznej poszczególnych obszarów,
- dotychczasowego rozwoju zagospodarowania turystycznego,
- dostępności obszarów i miejscowości posiadających walory turystyczne.

Prace te stanowią część materiałów wyjściowych do opracowania perspektywicznego planu rozwoju turystyki letniej urlopowej.

Na tle prac prowadzonych w byłym Zakładzie Zagospodarowania Turystycznego wyłania się szereg nowych problemów. Jednym z podstawowych w tej grupie jest problem bezkonfliktowego łączenia funkcji turystycznych z innymi funkcjami gospodarczymi (rolnictwo, leśnictwo), bowiem nawet w terenach górskich turystyka nie jest gałęzią gospodarki, która zapewniałaby pełne podstawy egzystencji miejscowej ludności.

* Opracowany w byłym Zakładzie Zagospodarowania Turystycznego w latach 1968—1970 pod kierunkiem dr Olafa Rogalewskiego.

Станислав Вавжиняк

ИССЛЕДОВАНИЯ ИНСТИТУТА ТУРИСТСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ НАД РАЗВИТИЕМ ЛЕТНЕГО ТУРИЗМА В ГОРНЫХ РАЙОНАХ ПОЛЬШИ

Резюме

Сверхперспективный территориальный план развития туризма в Польше, устанавливающий для отдельных типов территорий, местностей и маршрутов их туристические функции и общие принципы туристского развития — разрешает, между прочим, на направление на определённые цели исследовательских работ, относящихся к развитию туризма в горных районах. В этих работах чётко была выделена проблематика, относящаяся к летнему, отпускному туризму, при чём основные проблемы касаются:

- туристических ценностей,
- туристической ёмкости отдельных территорий,
- существующего развития территориального планирования туризма,
- доступности территорий и местностей, обладающих туристическими свойствами.

Работы эти будут составлять часть исходных материалов для разработки перспективного плана развития летнего, отпускного туризма.

На фоне работ, которые проводятся в Институте туристского планирования появляется ряд новых проблем. Одной из основных в этой группе является проблема бесконфликтного сочетания туристических функций с другими экономическими функциями (сельским, лесным хозяйством), ибо даже в горных районах туризм не является той отраслью хозяйства, которая может обеспечить полные основы существования местного населения.

Stanisław Wawrzyniak

THE STUDIES OF THE LABORATORY FOR TOURISTIC ECONOMY ON THE DEVELOPMENT OF SUMMER TOURISM IN THE MOUNTAIN REGIONS OF POLAND

Summary

The direction plan of the touristic economy of Poland determined general principles of the touristic economy and the touristic functions of individual types of regions, localities, and routes. On this basis it was possible to initiate the investigations on the development of tourism of mountain regions. In these works the problems of summer holiday tourism were distinctly separated, while the basic questions concerned: touristic values, touristic capacity of individual regions, the present state of touristic economy, and the accessibility of regions and localities of some touristic value.

These investigations form a part of preliminary materials for the elaboration of the long term plan of the development of the summer holiday tourism.

Against the background of the works carried out in the former Laboratory for the Touristic Economy several new problems arise. One of them concerns the possibility of positive connections between touristic functions and other economic functions (agriculture, forestry) since even in the mountain regions tourism cannot fully secure the existence of the local population.